

Khảo sát địa danh đường phố ở Hà Nội : /

Nguyễn Thị Lan Hương ; Nghd. : PGS.TS. Nguyễn Thị Việt
Thanh . - H. : Viện Việt Nam học và Khoa học Phát triển,
2009 . - 95 tr. + CD-ROM

Tóm tắt: Trình bày lý thuyết về địa danh và vấn đề nghiên cứu địa danh ở Hà Nội. Nghiên cứu một số nét khái quát về không gian văn hóa Thăng Long – Hà Nội: Đặc trưng về địa lý, địa hình, dân cư, tộc người, phương ngữ, văn hóa. Tìm hiểu về Phương thức định danh và cấu tạo địa danh đường phố ở Hà Nội. Nghiên cứu về nguồn gốc và quá trình biến đổi địa danh đường phố Hà Nội. Qua đó phân tích nguyên nhân biến đổi, mất đi của địa danh đường phố dưới góc độ không gian và thời gian, Hán Việt hóa, ký hủ, hiện thực và in ấn. Tìm hiểu một số vấn đề về ngôn ngữ và văn hóa liên quan đến địa danh. Đồng thời góp phần hình dung diện mạo không gian văn hóa Thăng Long – Hà Nội qua địa danh đường phố

Mục lục

Trang phụ bìa

Lời cam đoan

Lời cảm ơn

Mục lục

Danh mục các ký hiệu và chữ cái viết tắt

Danh mục các hình vẽ và bảng biểu

Phần mở đầu	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Đối tượng nghiên cứu	2
3. Mục đích, ý nghĩa của đề tài	2

4. Phương pháp nghiên cứu	3
5. Tư liệu nghiên cứu.....	4
6. Ý nghĩa khoa học và ý nghĩa thực tiễn của đề tài	6
7. Bố cục của đề tài.....	6

Chương 1. Lý thuyết về địa danh và vấn đề nghiên cứu địa danh ở

Hà Nội	7
1.1. Một số vấn đề lý thuyết về nghiên cứu địa danh	7
1.1.1. Cơ sở lý luận và lược sử nghiên cứu địa danh.....	7
1.1.2. Vấn đề địa danh đường phố trong nghiên cứu địa danh.....	10
1.1.3. Nghiên cứu địa danh bằng khoa học liên ngành, khu vực học, dưới góc độ ngôn ngữ - văn hóa.....	14
1.2. Vấn đề nghiên cứu địa danh đường phố ở Hà Nội.....	16
1.2.1. Lược sử nghiên cứu địa danh và địa danh đường phố ở Hà Nội.....	16
1.2.2. Vấn đề lựa chọn địa danh đường phố ở Hà Nội để nghiên cứu.....	18
Tiểu kết chương 1.....	19

Chương 2: Phương thức và cấu tạo địa danh đường phố Hà Nội

đương đại	21
2.1. Một số nét khái quát về không gian văn hóa Thăng Long – Hà Nội ..	21
2.1.1 Đặc trưng về địa lý, địa hình.....	22
2.1.2. Vài nét về lịch sử và sự thay đổi địa giới hành chính	23
2.1.3. Đặc trưng về dân cư, tộc người	26
2.1.4. Đặc trưng về phương ngữ	29
2.1.5. Đặc trưng về văn hóa	31
2.2. Phương thức định danh địa danh đường phố ở Hà Nội.....	33
2.2.1. Phương thức tự tạo.....	36
2.2.1.1. Địa danh đường phố gắn với hoạt động sản xuất và kinh doanh	

truyền thông	36
2.2.1.2. Địa danh đường phố gắn với đặc điểm thiên nhiên, lịch sử và đời sống con người trên tuyến đường phố đó	37
2.2.1.3. Sử dụng các yếu tố có sẵn ở các địa danh khác để ghép lại	37
2.2.2. Phương thức chuyển hóa.....	38
2.2.2.1. Chuyển hóa từ địa danh chỉ đối tượng tự nhiên.....	39
2.2.2.2. Chuyển hóa từ địa danh công trình xây dựng	40
2.2.2.3. Chuyển hóa từ địa danh chỉ đơn vị hành chính và cư trú	41
2.2.3. Phương thức vay mượn.....	42
2.2.3.1. Mượn nhân danh.....	42
2.2.3.2. Mượn địa danh lịch sử	43
2.2.3.3. Mượn hiệu danh.....	43
2.3. Cấu tạo địa danh đường phố ở Hà Nội	45
2.3.1. Vấn đề thành tố chung trong tên riêng	48
2.3.1.1. Chuyển hóa hoàn toàn.....	48
2.3.1.2. Chuyển hóa bộ phận	49
2.3.2. Vấn đề cấu tạo thành tố B	51
2.3.2.1. Địa danh có cấu tạo đơn.....	51
2.3.2.2. Địa danh có cấu tạo phức.....	52
2.3.2.3. Vấn đề nguồn gốc một số hiện tượng Hán Việt hóa các địa danh Nôm cổ đơn tiết.....	56
Tiểu kết chương 2.....	58
Chương 3. Nguồn gốc và quá trình biến đổi địa danh đường phố ở Hà Nội	60
3.1. Nguồn gốc ra đời địa danh đường phố	60
3.1.1. Nguồn gốc ra đời thuật ngữ “ <i>phố</i> ” (thành tố A)	60
3.1.2. Sự ra đời địa danh đường phố (thành tố B)	63

3.2. Quá trình biến đổi địa danh đường phố	65
3.2.1. Từ khi hình thành đến trước khi thực dân Pháp xâm lược	65
3.2.2. Từ Pháp thuộc đến trước 1945	70
3.2.3. Từ cách mạng tháng Tám 1945 đến trước tạm chiếm.....	74
3.2.4. Từ 1946 – 1954.....	75
3.2.5. Từ 1954 đến nay	76
3.3. Nguyên nhân biến đổi, mất đi của địa danh đường phố.....	76
3.3.1. Nguyên nhân chính trị, lịch sử, địa giới hành chính	77
3.3.2. Nguyên nhân Hán Việt hóa.....	78
3.3.3. Nguyên nhân ký hủý	78
3.3.4. Nguyên nhân hiện thực	79
3.3.5. Nguyên nhân in ấn.....	80
3.4. Vấn đề biến đổi địa danh đường phố ở Hà Nội dưới góc độ không gian và thời gian.....	80
3.4.1. Biến đổi địa danh dưới góc độ thời gian	80
3.4.2. Biến đổi địa danh dưới góc độ không gian.....	81
3.4.3. Biến đổi địa danh dưới góc độ ngôn ngữ.....	85
Tiểu kết	86

Chương 4. Một số đặc trưng văn hóa của địa danh đường phố ở

Hà Nội	87
4.1. Một số vấn đề về ngôn ngữ và văn hóa liên quan đến địa danh.....	87
4.2. Đặc điểm ý nghĩa của địa danh	90
4.2.1. Nhóm địa danh mô tả.....	94
4.2.1.1. Nhóm địa danh phản ánh hình dáng của đối tượng.....	94
4.2.1.2. Nhóm địa danh phản ánh kích thước	94
4.2.1.3. Nhóm địa danh phản ánh màu sắc	94
4.2.1.4 Nhóm địa danh phản ánh tính chất.....	94

4.2.2. Nhóm địa danh đăng ký	94
4.2.2.1. Tiểu nhóm phản ánh động, thực vật	94
4.2.2.2. Tiểu nhóm phản ánh phương hướng, vị trí	95
4.2.2.3. Tiểu nhóm phản ánh nghề nghiệp truyền thống.....	96
4.2.2.4. Tiểu nhóm phản ánh những biến cố trong đời sống của đối tượng	96
4.2.2.5. Tiểu nhóm phản ánh các địa danh tự nhiên, công trình xây dựng, văn hoá, tín ngưỡng trên chính đối tượng	97
4.2.2.6. Tiểu nhóm phản ánh dấu ấn tôn giáo và văn hoá dân gian.....	100
4.2.3. Nhóm địa danh ước vọng.....	101
4.2.3.1. Tiểu nhóm phản ánh nguyện vọng của con người	101
4.2.3.2. Tiểu nhóm phản ánh tình cảm với danh nhân dân tộc.....	103
4.2.3.3. Tiểu nhóm phản ánh tình cảm, tình yêu với quê hương, đất nước.....	105
4.3. Góp phần hình dung diện mạo không gian văn hóa Thăng Long – Hà Nội qua địa danh đường phố	106
4.3.1. Diện mạo địa lý, địa hình, lịch sử.....	106
4.3.2. Diện mạo dân cư, tộc người	108
4.3.3. Diện mạo văn hóa vật chất và tinh thần.....	109
4.3.3.1. Địa danh phố “Hàng” và không gian phố nghề thủ công truyền thống	109
4.3.3.2. Địa danh La Thành, Đê La Thành, Đại La và không gian thành lũy Thăng Long – Hà Nội.....	116
4.3.3.3. Địa danh Ngọc Hà, Kim Mã, Ngọc Khánh... và không gian khu Thập Tam Trại.....	118
4.3.3.4. Địa danh Láng, Bưởi, Võng Thị, Trích Sài và không gian làng nghề thủ công truyền thống	119

4.3.3.5. Địa danh “Mai” và vùng Kẻ Mơ	120
4.3.3.6. Cổ Bi, Cổ Loa, Cổ Nhuế và dấu tích những vùng đất cổ	122
Tiểu kết chương 4.....	123
Kết luận và kiến nghị	124
Tài liệu tham khảo	127
Phụ lục	